

Мирела Кючукова

ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЕ ПО РЕЛИГИЯ – МИСИЯТА ВЪЗМОЖНА

The author is a doctoral student in the Department of Practical Theology at the Faculty of Theology, Sofia University “St. Kliment Ohridski.” E-mail: m.kuchukova@swu.bg; <https://orcid.org/0000-0003-1376-6358>.

Abstract: *Mirela Kyuchukova, Online Training in Religion – Mission Possible.*

Online learning has created a new pedagogical environment for all subjects, including religion. This change was implemented without a transition period and tested all participants in the educational process. The situation necessitates a reevaluation of current teaching standards and a reconsideration of the roles of teachers, students, and parents. Religious education in Bulgarian public schools has clear goals and objectives. Therefore, it is crucial to identify the appropriate methodology to achieve these objectives in the context of online learning.

Keywords: *Online Learning, Distance Education in Religion, Electronic Environment, Religious Education, Practical Theology*

Ще започна своето изложение с думите на Луис Карол от „Алиса в страната на чудесата“: „Ако не знаеш откъде тръгваш и накъде отиваш, ще стигнеш другаде“. Прекрасни думи на британския философ, които с пълна сила важат за всеки един човек, общество и кауза. Днес сме изправени пред нов път и трябва да си даваме сметка какво предшества онлайн обучението по религия, какви цели си поставя то в българското държавно училище и какви са възможностите за осъществяването им в новата педагогическа ситуация.

Драстичните промени, съпътстващи Ковид пандемията в световен мащаб, завариха предмета Религия у нас все още търсещ място в държавното училище. За разлика от съседните православни страни, за времето от 30 години след падане на атеистични режим, предметът религия не бе припознат от настоящата образователната система

в България. Всички сме участници в един труден процес на продължителното му легитимиране и отстояване в държавното училище. И докато все още се питаме в началото на всяка учебна година в дадено училище: „Ще има ли група по религия или не?“, бъдещето дойде без преходна точка. Образователният процес беше прехвърлен в друга равнина, практически без промени¹, тъй като нямаше достатъчно време за тях. Оказа се, че единствената възможност за работа с ученици е електронното обучение, а основният инструмент – информационните технологии. Възникналата педагогическа ситуация създаде ново измерение и за религиозното образование и постави въпроса: „Възможно ли е онлайн обучение по религия“?

За да открием отговора му, трябва да се запитаме каква е мисията на религиозното образование в България. Мисия е най-краткото съдържание на смисъла, поради който дадена работна организация съществува с нейните фундаментални цели. Точно преди пандемията влезе в сила новата програма по Религия – Християнство – Православие. Тя дефинира точно и ясно целта на религиозното образование в държавното училище: целта на обучението по религия е да даде основни знания за православната религия и да формира ценностно-ориентирано отношение към света, в който детето живее и се реализира². Ясно определените цели и задачи на религиозното обучение в държавното училище налагат нуждата да се търсят пътища за тяхното осъществяване и в новите условия. Учителите по религия са призвани да опознаят спецификата на новата педагогическа ситуация и да намерят пътя към децата.

Характеристика на електронното обучение

За електронното обучение се пише доста в последните години, но истинското му лице открихме в последните две учебни години. В разгара сме на един процес, който ще бъде изучаван от много страни и вече има първи индикатори и анализи на неговото протичане. Ре-

¹ Дикова В. В. „Будущее уже наступило, или Педагог в режиме онлайн“. *Профессиональное образование и рынок труда*, 2 (2020) [Dikova, V. V. "The Future Has Already Arrived, or The Teacher in Online Mode." *Professional Education and the Labor Market* 2 (2020) (in Bulg.)], с. 53–54.

² Учебна програма по Религия – Християнство – Православие.

лигиозното обучение е въввлечено в този процес и всички ключови фактори, оказващи влияние върху участниците в обучението, ще засегнат и него. Ще се спра на няколко съществени елемента в онлайн обучението и възможностите, които предоставят за осъществяване на мисията на религиозното обучение.

Според дефиницията на Цветанова–Чурукова „онлайн обучението е вид обучение, което се реализира чрез съвременните комуникационни и информационни технологии чрез интернет. Използва се като обучение от разстояние, при което учителят и ученикът са с различно местоположение и са лишени от непосредствен контакт“³. Този тип образование е познато в две разновидности – синхронно и асинхронно, а някои образователни институции предпочитат смесения тип. Синхронното обучение в електронна среда протича в реално време, а асинхронното обучение е свързано с поставяне на задачи, тяхното изпълнение и подаване на обратна връзка. Според емпирично проучване проведено през периода януари–април 2021 г. с 216 студенти в педагогически специалности в ЮЗУ „Неофит Рилски“ посредством контент – анализ са изведени редица позитиви и негативи на онлайн обучението. Интерес за нас представят някои от възможностите, които то предоставя:

1. Обучението е гъвкаво и ефективно при спазване на определени условия.
2. То няма ограничения и е достъпно за всички, включително и за родителите, другите учители и децата със СОП.
3. Позволява достъп до разширено образователно съдържание и творчески избор на материали.
4. Посредством разнообразни софтуерни продукти (видеоклипове, презентации, хипервръзки, платформи) обучението предполага повишаване на мотивацията за учене и задържане на вниманието.
5. Дава възможност на учителя да разчупи структурата на урока или да я обогати с елементи извън рамките на традиционните

³ Цветанова-Чурукова, Л. З. „Онлайн обучението–преимущества и недостатъци“. ББК 74, О-285 (2021) [Tsvetanova-Churukova, L. Z. "Online Learning – Advantages and Disadvantages." BBK 74, O-285 (2021) (in Bulg.)], 168.

учебници и така да повишат ефективността на преподавателската си дейност.

6. Подготвената учебна информация може да се записва, архивира, споделя за бъдещи справки, да се доразвива и обогатява непрекъснато⁴.

Изброените характеристики на онлайн обучението ни насочват към търсенето на подходяща методика на преподаване на религия в електронна среда.

Ученикът в онлайн обучението

Законовата регламентация на предмета Религия като свободно избираем оставя в ръцете на учителите възможността да заинтригуват учениците и да сформират съответните групи по класове. От преподавателите зависи дали ще се осъществи религиозното обучение в дадено училище и тази тежест всеки един учител по религия трябва да понесе и да превърне в основния мотив на своята дейност. За да се реализира група по религия, трябва да се обърне специално внимание на детето, което е поставено в центъра на образователния процес. Преди пандемията се наблюдаваше засилващата се незаинтересованост на децата към ученето и активно търсене на нови методи за работа, за да се повиши мотивацията и да се задържи вниманието им. В условията на пандемия мотивацията на децата за учене допълнително намаля.

Универсалността, която определя класно-урочната система на присъственото обучение с постмодерен привкус, започна да се разчупва. Различието в подготовката на децата в отделните класове се засилва и онлайн обучението ще изиграе ролята на катализатор за промяна на стандартите. Причината е индивидуализацията на обучението. Изследванията през 2021 г. показват, че електронното обучение изисква 40-60% по-малко време за учене, отколкото в традиционна класна стая, тъй като учениците могат да учат със собствено темпо, връщайки се назад и препрочитайки, пропускайки или ускорявайки

⁴ *Ibid.*, 172–183.

чрез концепции, както пожелаят⁵. Същевременно учениците заучават 25-60% повече материал, когато учат онлайн, в сравнение само с 8-10% в класна стая. Можем да кажем, че ученето онлайн може да бъде по-ефективно от присъственото при определени условия.

Един от факторите за ефективността на онлайн обучението е възрастовата група на децата. Отчитайки психо-социалните характеристики на малките ученици знаем, че за тях е необходима структурирана образователна среда, тъй като те се разсейват по-лесно. За това трябва да се положат съгласувани усилия за гарантиране на тази структура чрез видео, насърчаване, включване, персонализиране, активност и др.

В средното училище се предполага по-високо равнище на готовност на учениците да се самоорганизируют в образователните дейности. Но тези способности се формират в процеса на продължителната работа на учителя с учениците и всъщност успехът на прилагане на онлайн обучението зависи от способността на детето да се самоорганизира. Тази способност е различна при различните деца, независимо от класа и това е една от причините някои деца да усвояват учебния материал бързо и да напреднат много повече от очакваното, а други да изостанат много поради „загубването“ им в учебния материал.

В контекста на преподаването на религия това индивидуализиране на обучението трябва да обърне внимание на преподавателите върху конструиране на индивидуален подход към всяко дете. Нужно е проследяване на учениците за тяхното реално присъствие в часа чрез проверки, непрекъснат диалог, включване на всички деца и задължителна обратна връзка, като проекти, домашни работи и задачи. Ако преди корона вируса часът по религия не изискваше домашни работи, то в онлайн обучението те трябва да присъстват, независимо от неудобството, което изпитва учителят от „натовареността на децата“. В помощ е фактът, че учебните часове са по-кратки (20-30 мин) в сравнение с присъствената форма от 45 мин. Спечеленото време

⁵ Капитал, Пилотен проект на Microsoft в столично училище превръща класната стая в достъпна учебна среда за всяко дете, 10.06.2021 [Kapital. “A Microsoft Pilot Project in a Sofia School Turns the Classroom into an Accessible Learning Environment for Every Child.” June 10, 2021 (in Bulg.)]. In: <https://www.capital.bg>, електронен ресурс към 17.01.2022 г.

трябва да се използва за поглед върху работата на всяко дете и отговор от страна на учителя за неговото представяне.

При работата с малките ученици за тяхната организация се засилва ролята на родителите. Чрез онлайн обучението религиозните знания достигат не само до децата, но и до техните родители, които са увлечени в процеса. Изминалото време показва, че те присъстват в часовете и са заинтригувани от преподаването на религия. Този факт е изключително полезен за религиозното образование, защото родителите могат да се убедят в полезността на предмета за децата и сами те да получат полза. Връзката между учителите и родителите е по-тясна.

Учителят в онлайн обучението по религия

В образователния процес основното нещо не е технологията и инструментите, а учителят, който знае как да направи този образователен процес богат, интересен и ефективен със или без инструменти. Говорейки за онлайн обучението Ходоровска припомня думите: „Където има добри учители, има добри ученици“⁶. А за да се осъществи ефективно онлайн обучение по религия, първо учителите трябва да се научат да проектират образователен процес по различен начин. Нужно е учителите да усетят ролята си в този процес по различен начин и да възприемат по различен начин учениците и тяхната роля. Трябва да се осъзнае, че властта на учителя се обезсилва и той трябва да бъде ментор, водач на учениците в дебрите на знанието, да ги подпомага в собствените търсения и да ги насърчава да желаят още. Ясно е, че ролята и функциите на учителите, в това число и на тези по религия се променя.

В системата на електронното обучение учителят не може използва традиционните ораторски техники и се налага да бъде добър технолог, който да познава добре компютъра и да знае, как правилно да постави учебно-методическите материали. Важна задача на учителя е да се подготви с възможно най-ясния и достъпен учебен мате-

⁶ Ходоровская А. Л. „Перестать отрицать и начать учить онлайн“. *Профессиональное образование и рынок труда*, 2 (2020) [Khodorovskaya, A. L. “Stop Denying and Start Teaching Online.” *Professional Education and the Labor Market* 2 (2020) (in Russian)], 39–41.

риал, без да разчита на допълнителни устни обяснения. Това в религиозното обучение е много трудно и допълнително се усложнява при задаването на въпроси, които изискват точни богословски отговор. Същевременно учителят трябва да разполага с допълнителен ресурс, който да дава възможност на децата да намерят отговори на своите търсения, предизвикани от учебния материал. Налага се и повишаване на технологичната компетентност на педагозите.

Методическа работа

Пандемията наложи осъществяването на технологически преход в образованието, но той не бе подготвен с методологически такъв. Бързината на случващото се изпревари в много отношения възможността за добра подготовка и изиска бърза адаптация и взимане на точни решения. За повечето от нас стана ясно, че онлайн инструментите за обучение трябва да съдържат повече възможности и да отчитат работата на когнитивната сфера, организацията на вниманието, мотивацията и психологическото състояние на децата.

В организационен план на педагогическия процес ще се наложат промени. Традиционния ход на урока се нуждае от корекция. Опитът на учителите показва, че е добре преди урока да информират учениците за действията, които трябва да извършат преди урока, за да участват пълноценно в него. Полезна ще бъде употребата на предварителни шаблони – анкети, табла или линкове към материали, свързани с урока. В самия урок за осъществяване на дискусия се налага употребата на предварително проектирани дъски, на които се записват решенията на поставени задачи. Структурата на урока и структурата на видовете уроци – за нови знания, за упражнение, за обобщение, разглеждани в дидактическата, проблематика придобиват нови основания във виртуалната учебна среда.

Педагогическото общуване, което има „своя неотменима социално-духовна същност, която в своето съдържание включва обмяна на идеи, представи, чувства, обмяна на продукти от духовната сфера“⁷, търпи трансформация. Неминска обръща внимание на тази

⁷ Неминска, Р. „Управление на онлайн класната стая“. *Е-списание Педагогическо форум* 3 (2020) [Neminska, R. „Managing the Online Classroom.“ *E-Journal Pedagogical*

промяна в онлайн обучението чрез „съвременни информационни и мобилни технологии“, което води до развитие на „технологична когнитивна сетивност към учебния процес“ и налага разработване на „дигитални методологии, приложими в онлайн обучението“⁸.

Учебни материали

Онлайн обучението позволява използването както на традиционните учебници, които издателствата предоставиха в електронен вариант, така и допълнителни ресурси. В обучението по религия в България бяха одобрени учебници, които са налични в електронен вариант и осигуряват минимума учебно съдържание. Подобно на всички предмети в онлайн обучението се налага използването и на допълнителни ресурси, с които за съжаление в момента учителите по религия не разполагат и трябва да се положат усилия за тяхното създаване, съхранение и лесна достъпност. Изключително полезно за преподаването на религия би било наличието на „активен“ учебник, който да компенсира липсата на жив контакт между учителя и ученика. В активния учебник трябва да се съчетаят традиционните учебни материали и образователни ситуации, които да имитират реални взаимоотношения и обстоятелства, а също така преподаване и тестване. В него трябва да се съдържат активни форми на комуникация, мултимедия, компютърна графика и др.

Заклучение

Обобщавайки, можем да кажем, че в бъдеще делът на традиционното редовно обучение ще намалява и онлайн технологиите все повече ще се въвеждат в процеса на всяко образование, тъй като този модел на обучение има много големи перспективи за развитие. Предстои радикално реструктуриране на образователния процес. Това ще засегне и преподаването на Религия в държавното училище. Необходимо е наблюдение на процеса, отчитане на характеристиката на средата, ролята на учениците и учителите в него. Изучаването на онлайн обучението ще позволи да се направят нужните корекции в

Forum 3 (2020) (in Russian)], с. 25.

⁸ *Ibid.*, с. 26.

методологията на преподаване и разработването на подходящи педагогически материали, които да осигурят осъществяване на целите на религиозното образование. Онлайн обучението по Религия не е пречка за осъществяване на мисията на религиозното образование, а е възможност за индивидуален подход към всяко дете, засилване на връзките с родителите и подобряване ефективността на преподаване.

Библиография

Дикова В. В. „Будущее уже наступило, или Педагог в режиме онлайн“. Профессиональное образование и рынок труда, 2 (2020) [Dikova, V. V. “The Future Has Already Arrived, or The Teacher in Online Mode.” Professional Education and the Labor Market 2 (2020) (in Bulg.)].

Капитал, Пилотен проект на Microsoft в столично училище превръща класната стая в достъпна учебна среда за всяко дете, 10.06.2021 [Kapital. “A Microsoft Pilot Project in a Sofia School Turns the Classroom into an Accessible Learning Environment for Every Child.” June 10, 2021 (in Bulg.)]. In: <https://www.capital.bg>, електронен ресурс към 17.01.2022 г.

Неминска, Р. „Управление на онлайн класната стая“. Е-списание Педагогическо форум 3 (2020) [Neminska, R. “Managing the Online Classroom.” E-Journal Pedagogical Forum 3 (2020) (in Russian)].

Ходоровская А. Л. „Перестать отрицать и начать учить онлайн“. Профессиональное образование и рынок труда, 2 (2020) [Khodorovskaya, A. L. “Stop Denying and Start Teaching Online.” Professional Education and the Labor Market 2 (2020) (in Russian)], 39–41.

Цветанова-Чурукова, Л. З. „Онлайн обучението–преимущества и недостатъци“. ББК 74, О-285 (2021) [Tsvetanova-Churukova, L. Z. “Online Learning – Advantages and Disadvantages.” BBK 74, O-285 (2021) (in Bulg.)].